

**PRESENTACIÓ DEL LLIBRE «50 ANYS DE PUBLICACIONS»,
DE SALVADOR-J. ROVIRA I GÓMEZ,
AL CENTRE D'ESTUDIS D'ALTAFULLA)**

Antoni Virgili
antonivirgili@gmail.com

Un dia, ja fa més d'un any, cap al tard, vaig rebre una trucada a casa, a Salomó. Era el Salvador.

—*Aviat farà 50 anys que vaig fer la meva primera publicació*, em va dir.

Era l'any 1971 quan publicava un article sobre el Trienni Liberal (1820-1823) a Tarragona. Això, el tema, ho he sabut després. El primer que vaig pensar quan em va dir això dels 50 anys va ser: —renoi, que gran que sóc, ja.

És que fa una pila d'anys que ens coneixem el Salvador i jo, però no em pensava que fossin tants. *Tempus fugit*, diuen els clàssics.

Tornem a la trucada!

—És que tinc la intenció de fer un acte per commemorar —i celebrar— aquests 50 anys de publicacions; una cosa senzilla, entre amics i coneguts, gent del Centre d'Estudis d'Altafulla..., i em faria il·lusió que el presentessis tu.

I ja em teniu aquí, convertit en mestre de cerimònies. No m'hi vaig rumiar gens; la resposta va ser immediata: —ja hi pots comptar! Tot un honor!

Després va venir aquest daltabaix que ha estat (i encara és, tot i que sembla en vies de solució) la pandèmia de la SARS-Covid-19, que ens ha fet adonar de la nostra petitesa; com un microorganisme ha posat en escac tota la humanitat en un moment en que tot semblava controlat a l'empара de la ciència i la tècnica.

La idea del Salvador se'n va anar en orris! Es van suspendre tota mena d'actes públics, molt especialment els de caràcter cultural —i ja sabeu que en qualsevol crisi, la cultura és la gran damnificada. I entre els actes suspesos s'hi compta el que fem avui, just un any després. Per sort, el podem celebrar, encara que amb retard; i aquí estem; vius, que ja és molt, després de la patacada. Un any més vells, això sí, i una mica més marcats, però amb les forces i la moral intactes i amb l'esperança plena en el somni d'arribar a la plenitud d'un món regit per la raó. Difícil, però no impossible!

Sense les utopies no existeix el progrés: sense les sufragistes no hi hauria el vot femení; sense la lluita pels drets civils encara hi hauria esclaus; sense l'empenta del poble no tindríem el dret a decidir el futur de Catalunya com a estat tan a prop, malgrat la repressió.

I ara ens començarem a posar seriosos; o una mica més seriosos. Tampoc no massa: no es tracta de convertir un acte de celebració en un funeral.

Caminar, avui, en el procés de construir un mon regit per la raó passa per fer un seriós exercici per entendre la Història. Tots els grans historiadors, des dels clàssics (Tucídides, Heròdot, Titus Livi) fins el que en podríem dir els clàssics moderns (A. J. Toynbee, o el malaguanyat Josep Fontana, recentment traspassat), han expressat definicions del que és —o entenen que és— la història. No cal ara, aquí, fer un exercici d'erudició per debatre quina és la millor d'aquestes definicions: d'aquí cinc minuts faríem un recompte de quants badalls s'haurien escapat d'entre l'auditori i discutiríem sobre qui l'ha fet més gros, el badall.

Però sí que em permeto fer una reflexió sobre el particular. Si voleu, una afirmació: no es pot entendre el present ni fer propostes de futur sense entendre el passat. Això és, justament, la història i el per què de la seva utilitat: l'estudi del passat (o dels passats). I no l'estudi perquè sí, sinó per saber qui som, on som, per què som així, què volem i on podem anar a parar.

No podem entendre l'actual conflicte de Palestina, posem per cas, sense conèixer les branques de l'Islam i les formes polítiques que se'n van derivar (i se'n deriven): el xiisme i el sunnisme; Fatah, Hesbol·là, Hamas i la República Islàmica de l'Iran formen un vincle indescindible en el context del sionisme, la creació de l'estat d'Israel l'any 1948, després de l'holocaust, la Guerra dels Sis dies i les que la van seguir.

No podem entendre els conflictes del continent africà dels darrers cent anys sense conèixer què va suposar en les societats natives l'impacte de l'imperialisme colonial i els posteriors processos de descolonització a partir de la fi de la Segona Guerra Mundial, amb la formació dels estats i el traç implacable de fronteres en un lloc on no n'hi havia hagut mai. I també és important de saber que aquest imperialisme té uns precedents: els grans “descobriments” de les potències ibèriques i europees, en general, i, encara, un precedent més llunyà: les Croades. Aquest moviment, que arrenca de les darreries del segle XI, és la primera manifestació de l'hegemonia d'Europa, del nucli de l'Europa cristiana, al món, en el context d'una guerra justa (perquè l'enemic era l'infidel musulmà) i d'una intenció civilitzadora. I dic, expressament, d'Europa. Sí, d'Europa. Algú em pot replicar que qui mana en el món són els USA (cada cop menys); però, què són els USA sinó un apèndix d'Europa? Us heu parat a pensar quines són i d'on procedeixen les quatre grans llengües oficials del continent americà? Cap d'autòctona.

Tampoc podem entendre fenòmens de rabiosa actualitat sense la història. Per

exemple, l'ascens de l'extrema dreta arreu del món (i a casa nostra); les actituds de l'espanyolisme més agressiu front de les aspiracions catalanes que han derivat en una espiral de repressió que no exclou cap dels poders de l'estat; la resposta de l'estat francès front les demandes rosselloneses d'immersió lingüística a les escoles per salvar la llengua pròpia de la Catalunya Nord (no per anar en contra del francès, sinó per evitar la liquidació del català). I no acabaríem mai de posar casos sobre la taula. Tots tenen uns precedents històrics que fan possible la seva comprensió. Comprendre, entendre, no significa necessàriament compartir o justificar res. Hi ha actes que no es poden justificar mai, com les accions de genocidi que s'han donat al llarg de la història, però sí que es pot entendre, i cal fer-ho, el context en què s'hagin pogut produir. Els casos serien múltiples.

Entendre la història, en efecte. Saber qui som. Sense origen no hi ha identitat (ni individual, ni col·lectiva). Per què el Salvador, per exemple, s'estima tant Altafulla? És evident. Per un sentit de pertinença; d'arrels. Un poble sense identitat col·lectiva és un poble despersonalitzat. Per això cal entendre la història. Aquella pel·lícula, el títol de la qual no recordo, en què els nazis volien destruir els arxius britànics per deixar-los sense història, ho exemplifica de manera clara; com també la recerca de preteses fotografies d'infantesa per part dels replicants de la pel·lícula Blade Runner, uns humans creats artificialment, per poder justificar l'origen familiar i evitar la seva liquidació.

Però per entendre-la, la història, cal construir-la: les cròniques, els relats, les narracions... això no es fa tot sol. No arriba Jahvè amb uns textos gravats en una pedra, com les Taules de la Llei entregades a Moisès al Sinaí.

La història la fan (la fem) els historiadors i les historiadores. I com? A través d'un procés molt complex. L'historiador es planteja uns objectius: què vol estudiar, com ho ha de fer per dur a terme el projecte, quins materials i quines fonts ha d'investigar per fer-ho. Fonts escrites de tota mena: cròniques, escriptures notariales, relats; també materials arqueològics (edificis, restes materials com la ceràmica, monedes, eines); i encara, el treball de camp, el coneixement del medi com a escenari del procés que es vol estudiar. Per fer tot això cal utilitzar tot allò que en diem ciències auxiliars: paleografia, arqueologia, dret, economia, numismàtica, onomàstica, sociologia, geografia..., i contrastar totes les informacions acumulades.

Es tracta d'acumular informació de tota mena. Després, l'historiador o historiadora ha de donar-li forma, ordenar-la, processar-la. Aquest és un exercici de gran complexitat (qualsevol detall és important dins el conjunt); a vegades, sense aquell detall, petit en aparença, no es pot entendre la resta i esdevé el desllorigador de tot plegat. Això és la base de la recerca en Història. Però no n'hi ha prou, encara. Cal anar molt més enllà: amb això només fariem una història positivista, d'esdeveniments. L'historiador ha de fer una interpretació crítica d'aquests materials que són la

primera matèria de la Història, i això vol dir fer-se preguntes. Per exemple, podem constatar un creixement demogràfic, però cal saber quins factors l'han fet possible. Podem constatar un augment de la superfície de conreu, però requereix preguntar-se com s'ha fet, sobre quin espai ha tingut lloc i en quines condicions. L'ofici d'historiador, a més d'exigir un treball constant, demana també elevades dosis de sabuderia, de curiositat, de voler saber-ne més.

I aquí entra el Salvador-J. Rovira i Gómez (és així com signa els seus llibres i articles), en majúscules. El Salvador és el prototipus de tot això que acabo de dir sobre un historiador. Fa anys que el conec i, justament, per això ho dic. Era entorn de l'any 1978 quan una coneguda comuna, de Salomó, professora d'educació primària, me'n va parlar per primer cop. L'any 1979 el vaig conèixer personalment en el I Col·loqui d'Història del Camp de Tarragona, la Conca de Barberà i el Priorat. El tema del simposi era la demografia històrica d'aquestes comarques i es va fer en les dependències del que aleshores era l'Arxiu Històric, al soterrani de l'actual Biblioteca Popular. Aleshores, el Salvador ja era un referent per a mi, i publicar un estudi (el meu primer!!!!) en un volum compartit per tots els participants al costat d'una recerca seva era tot un orgull i un exemple a seguir.

I va ser a través de la Història que es va forjar una relació sòlida com a investigadors, i després també com a docents, ja que va ser amb ell que em vaig introduir en les classes de reciclatge de Català per al professorat d'EGB en les matèries de Coneixement de Catalunya i Geografia i Història de Catalunya, organitzades a partir de l'Institut de Ciències de l'Educació de la URV, en aquelles dates encara una dependència de la UB.

L'historiador és, a la vegada, professor, divulgador i activista de la disciplina. Ho puc dir amb coneixement de causa. En fer els cursos de doctorat (vaig venir de la UAB a Tarragona per fer-los) vaig tenir com a professor al Salvador, en una assignatura sobre la noblesa a l'Edat Moderna. En establir els criteris de qualificació em va proposar de fer una recerca sobre l'època medieval del que aleshores enteníem com a Baix Gaià. I va ser així que va néixer el meu llibre «L'expansió i afermament del feudalisme al Baix Gaià (segles XI-XIII)», editat pel Centre d'Estudis d'Altafulla. Fer un treball relacionat amb la disciplina que impartia, per ell, hauria estat una nosa més; però aquella proposta, del tot honesta, tenia una finalitat a llarg termini. Tant, que fins al 2017 no s'ha superat aquella recerca de l'any 1992 per part del Ramon Serra en el seu llibre sobre Torredembarra.

Abans, en els moments crepusculars dels epígons del franquisme, el Salvador fou la força i l'empenta que va impulsar la fundació del Centre d'Estudis d'Altafulla sobre la base de dues idees motrius que ens han acompanyat fins a dia d'avui: arrels (Altafulla i Baix Gaià) i catalanitat. Una entitat sòlida i afonada en el territori: 45 volums de la seva miscel·lània, Estudis Altafullencs, i desenes de llibres editats així ho avalen.

El Salvador té en la Història la seva principal passió. Crec que no dic cap disbarat si afirmo que és un fanàtic de la Història, del seu consum com a lector voraç i, molt especialment, com a constructor: és a dir, l'ofici d'historiador. La figura del Salvador no es pot entendre sense la seva vessant d'investigador, d'historiador. Sigui a casa seva, o en una biblioteca envoltat de llibres; sigui en un arxiu amb tot de documents, lligalls o manuals notariais de segles passats: llibres i documents són els seus companys en el viatge de la seva vida.

Com es podria entendre una personalitat tan definida, tan perfilada, al marge d'aquesta activitat frenètica que ha estat capaç de generar un miler d'escrits que porten la seva signatura? Ho heu sentit bé: de fet, supera el miler de documents entre llibres i articles.

Si no hi ha una autèntica estimació -passió, en diria jo- per la professió no es pot generar aquesta ingent producció. Tampoc sense enormes dosis de treball i d'esforç; i de tenacitat, quan la recerca es mostra esquerpa en allò que es busca..., fins que surt. L'espera haurà valgut la pena! He vist en primera persona el Salvador en aquests ambients. Quants centenars, milers, de manuals notariais han passat per les seves mans? Ell potser ho podrà dir, jo no m'atreveixo a donar xifres. Em podria quedar curt i això em sabia molt de greu. I el resultat d'aquesta recerca és la confecció de desenes de milers de fitxes que guarda en capsos i més capsos: la primera matèria dels seus estudis. Treball constant i, sobretot, rigor: rigor en la cerca i rigor en la interpretació.

Però a més d'aquests actius i qualitats, n'hi ha d'altres. Una d'elles és la generositat, perquè tota aquesta tasca de recerca que ha sorgit de llocs de titularitat pública, com ara els arxius, retorna a la comunitat, a la societat. Com? En forma de llibres i d'articles per ser consumits pels lectors. Quin luxe, per a la gent d'Altafulla, del Baix Gaià, de Tarragona i del Camp en general, de manera especial, però també de la Conca, del Priorat, del Baix Ebre, tenir tot aquest cabal d'informació i de coneixement del nostre passat. Saber on tenim les arrels, qui som i quins són els nostres orígens no té preu; és impagable. No tothom ho pot dir, això; no tothom pot presumir d'aquest luxe.

També s'ha de parlar d'estimació, d'amor per la terra, quan es tracta del Salvador. En el radi curt, a escala local i comarcal: això són les arrels que alimenten l'arbre. Però el tronc genera unes branques frondoses que representen el país: l'estimació a Catalunya. I és així de simple, la microhistòria fa la macrohistòria; les històries locals i comarcals fan les històries nacionals. Dit d'una altra manera: no hi ha història nacional sense història local. No hi ha síntesis sense monografies. Així que ja sabem on rau l'origen de tot plegat. A la base del país, de Catalunya, hi ha Altafulla, el Baix Gaià, Tarragona i el Camp, la Conca de Barberà, el Priorat i el Baix Ebre. No es pot fer la història de Catalunya sense la història d'aquests llocs, en els que tant ha treballat el Salvador.

És evident que en tot aquest esforç hi ha una satisfacció personal; l'orgull d'una feina que es plasma en un paper i, ara, en formats digitals. Ningú dels que ens dediquem a aquesta professió, o similars, s'escapa de la petita vanitat intel·lectual inherent a la condició en què ens instal·la la recerca. No avançaríem sense alimentar el nostre ego, que és el que ens porta a plantejar noves fites i a voler-ne més. Al cap i a la fi, tenim el privilegi de treballar en allò que ens agrada, fer història.

I vaja, hem arribat al cap del carrer: la producció historiogràfica del Salvador. Ja he dit que és un home molt treballador, tant, que ha fet un llibret sobre les seves publicacions, on ho ha classificat tot: "Cinquanta anys de publicacions (1971-2021)", Tarragona: Silva Editorial, 2021. És que fins i tot aquí li surt la vena d'historiador. Un historiador dissectiona la informació i, en termes col·loquials, aplica l'estratègia de l'Imperi Britànic a l'Índia: divideix i guanyaràs.

Gràcies, Salvador. M'has estalviat la tasca de reunir, identificar, ordenar, seleccionar i classificar un miler de publicacions. Redeu! (no és cap renec). Tenim a les nostres mans un volum on consten, d'una manera ordenada, totes les publicacions del Salvador. En la primera gran classificació discrimina entre llibres, articles i pròlegs. Si no és perquè ho veiem aquí, les xifres semblen irreal. Des del seu primer llibre, l'any 1976, ha arribat als 139. D'aquests, 85 són de la seva exclusiva autoria; 31 són en col·laboració amb d'altres autors; en 18 més va ser-ne editor o coordinador. Entre aquests hi ha les utilíssimes *Bibliografia Històrica Tarraconense* (10 volums) i les *Biografies Tarraconenses* (6 volums).

Què empeny al Salvador a escriure aquests llibres. 17 són llibres d'encàrrec; 12 corresponen a premis de recerca que, a més d'una massa mòdica ajuda financera, impliquen la seva publicació. La resta, més de 110, són per pròpia iniciativa.

En la tasca de difusió i la distribució hi ha una baula imprescindible sense la qual la tasca de l'historiador no aniria més enllà de les xerrades o de l'àmbit acadèmic i de la docència: em refereixo als editors, les editorials. Aquestes, en el cas de les obres del Salvador, poden representar institucions, com ara la Diputació de Tarragona mitjançant l'Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV; entitats, com el Centre d'Estudis d'Altafulla, però també empreses editorials, entre les que s'hi compten Silva Editorial (Tarragona), Onada Edicions (Benicarló), Cossetània (Valls), Arola (Tarragona), Pagès (Lleida), Rafael Dalmau (Barcelona), el Mèdol (Tarragona) o Enciclopèdia Catalana.

I la temàtica de tots aquests llibres és d'allò més variat. En el que en podríem dir història de proximitat, el Salvador ha publicat 26 llibres sobre Altafulla i 17 sobre el Baix Gaià: fan 43 llibres sobre arrels, als quals hi podríem afegir els 26 sobre Tarragona, 12 sobre el Camp i 4 sobre el Priorat. També pertanyen a aquest àmbit geogràfic, totalment o parcial, els 42 llibres sobre biografia i els 28 sobre noblesa. Referència a part i cita ineludible pels investigadors són els seus 5 volums sobre les desamortitzacions a la província

de Tarragona, un referent ineludible per a tothom qui vulgui estudiar la liquidació del règim senyorial a l'estat espanyol. Els diversos reculls de bibliografia històrica són de gran ajuda en la recerca de la informació historiogràfica de qualsevol època històrica.

Gairebé 900 articles! Penseu que la major part dels mortals dels països desenvolupats no han llegit ni la quarta part del que ha escrit el Salvador! En el llibre de publicacions hi consten els articles per ordre cronològic de publicació, amb els seus títols i les capçaleres: més de 100 de diferents. N'hi ha a la premsa periòdica, però els historiadors destaquem per sobre de tot la rellevància de les revistes especialitzades. Entre aquestes hi figuren les següents: Universitas Tarraconensis, Serra d'Or, Revista de Catalunya, Quaderns d'Història Tarraconense, Pedralbes, Recerca, L'Avenç, Historia et Documenta, Nous Col·loquis, Recerques, Butlletí Arqueològic i Catalunya Romànica.

Presentació del llibre, 28-5-2021. D'esquerra a dreta: Salvador-J. Rovira, Josep Magrià i Antoni Virgili

El Salvador ha prologat, per acabar, 11 llibres. Els pròlegs no són el producte d'una recerca, *stricto sensu*. Tenen la finalitat de contextualitzar l'autor i el contingut d'un llibre. L'autor del llibre recorre, sovint, al mestre o a l'amic; a vegades, a aquella persona que té alguna cosa a dir sobre la publicació. Un pròleg no es demana o s'encarrega a qualsevol, sinó a aquelles persones que poden fer alguna aportació sobre el llibre que es publica, i, per tant, l'ajuden a difondre, que també forma part de la tasca de l'historiador.

Res més, Salvador. Moltes felicitats. L'enhorabona per aquesta efemèride. Jo, i crec endevinar la voluntat dels presents, no voldria acabar la intervenció sense animar-te a seguir treballant. La intensitat te l'has de regular a la teva conveniència, però sí amb el mateix rigor de sempre. Et conec i crec que no et faràs pregar gaire. Penso que encara tens molt a dir i a fer a favor de la nostra història.

Salomó, 28 maig de 2021